

Комликова Г. І., к.і.н.
Директор наукової бібліотеки
Сумського НАУ, м. Суми

ЕЛЕКТРОННИЙ АРХІВ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ СУМСЬКОГО НАУ ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПУБЛІКАЦІЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКОВОЇ СПІЛЬНОТИ

***Анотація:** Розглянуто досвід створення ресурсу відкритого доступу наукового та освітнього спрямування – електронного репозиторію Сумського національного аграрного університету, його роль у поширенні наукових доробків вчених СНАУ.*

***Ключові слова:** електронні ресурси, архів відкритого доступу, сучасні інформаційні технології, бібліотека ВНЗ.*

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій зробив можливим вільний доступ до інформації. Тенденція до зростання ступеня відкритості інформаційних ресурсів, що спостерігається від початку 2000-х рр., особливо цінною є для науковців. Для здійснення повноцінної наукової діяльності сьогодні зобов'язує вченого бути присутнім у web-середовищі, і це не стільки біографічна інформація, скільки доступність повних текстів, що розкривають результати наукових досліджень. До того ж, у сучасному світі вже неможливо обійтися лише традиційними формами оприлюднення наукових здобутків.

Загальноцивілізаційні тенденції переходу до відкритого інформаційного суспільства визначальним чином вплинули і на діяльність сучасних бібліотек. Враховуючи те, що книгозбірні завжди грали роль свого роду інтелектуального посередника між людиною та інформацією, однією з функцій сучасної бібліотеки ВНЗ стає створення та наповнення електронних архівів відкритого доступу до наукової інформації, що підтримують сьогодні майже всі вищі навчальні заклади.

Електронні архіви (репозиторії) призначені для накопичення, збереження та забезпечення довготривалого й надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в університеті. Сумський національний аграрний університет долучився до міжнародного руху відкритого доступу до наукових знань, що передбачає формування електронного репозитарію, у 2012 р.

Від самого початку ця відповідальна справа була доручена науковій бібліотеці, адже саме бібліотеки вишів багато років були збирачами інформації про творчі доробки науковців своєї установи. Ще донедавна у нашій книгозбірні це була «Картотека праць вузу та опублікованих робіт його

співробітників», згодом – база даних праць університету, де відображалась бібліографічна інформація про наукові розробки вчених за багато років. А якщо у бібліотеці був ще й оригінал друкованого твору (а згодом – хоча б його електронний аналог), – читачі мали змогу з ним працювати. Однак, у сучасних умовах, коли шанси отримати бібліотекою оригінали журналів і збірників, особливо якщо вони видані за кордоном, дуже мізерні, та й перелік передплатних періодичних видань досить обмежений, можливості користувачів ознайомитися з результатами наукових досліджень університету суттєво скоротилися. У сьогоденних умовах лише електронний репозиторій може стати тим архівом, що може забезпечити не тільки довготривале зберігання, а й вільний доступ до наукових публікацій університету.

Забезпечення вільного доступу до інформації постає пріоритетним напрямком ще й у зв'язку з реформуванням вищої освіти. Ці зміни зумовлюють зростання вимог до інформаційного забезпечення освітніх закладів як важливого інструменту навчально-педагогічної, наукової та пізнавальної діяльності ВНЗ, до формування інформаційного поля користувачів освітянської галузі.

Отже, оскільки формування й розвиток електронних архівів нерозривно пов'язане з процесом переміщення навчально-наукової діяльності у віртуальний світ, електронний репозиторій Сумського НАУ створювався з метою:

- збереження та надання вільного доступу до наукової інформації, досліджень університету українській та світовій науковій спільноті;
- збору публікацій кожного вченого в єдиному профілі, що сприяє підвищенню цитування статей, а відповідно й рейтингу самих вчених і університету в цілому;
- підвищення web-присутності університету в глобальних наукових комунікаціях;
- сприяння розвитку науки та освіти в Україні та світі.

Як і всі інші ВНЗ, що долучилися до цього виду діяльності, ми не чекаємо швидкої користі від наявності вільного доступу до результатів наукових досліджень наших вчених. Однак з досвіду інших університетів, що розпочали цю роботу раніше, знаємо, що для науковця – це вигідно, оскільки автор отримує не тільки постійне та тривале зберігання, представлення та просування досліджень, а й підвищення рівня цитованості праць та збереження авторських прав (сам факт публікації статті в репозиторії є своєрідною заявкою на авторські права). За автором зберігається право на контроль над своєю роботою і право на посилання та цитування. Впевнені, що згодом також буде певна користь і для всього університету. І це не тільки підтримка наукової діяльності, розповсюдження та зростання доступу до досліджень, створених підрозділами, співробітниками та студентами університету, а й підвищення якості наукової комунікації та рейтингу й суспільного значення університету.

Робота над створенням електронного архіву Сумського НАУ розпочалася з вивчення досвіду інших університетів, а вирішальним фактором вибору

програмного забезпечення стало те, що переважна більшість з них працює на платформі DSpace (Масачусетський інститут технологій).

На загальні принципи розміщення матеріалів в репозиторії також вплинув досвід інших ВНЗ. Тому в архіві публікуються роботи, якщо вони носять науковий, освітній чи дослідницький характер, а також результати досліджень, виконаних співробітниками в межах планів університету, в його лабораторіях та фінансовані державою. Студенти також можуть розміщати роботи за рекомендаціями наукового керівника.

На сьогодні до електронний репозиторій Сумського НАУ містить такі види документів:

- повні електронні версії статей Вісника Сумського НАУ (6 серій);
- підручники, навчальні посібники, монографії науково-педагогічних працівників університету;
- електронні версії авторефератів дисертацій, представлених до захисту;
- електронні версії поданих тез доповідей на конференціях;
- анотовані підсумкові звіти по завершених науково-дослідницьких держбюджетних темах;
- патенти та авторські свідоцтва;
- магістерські роботи, представлені до захисту;
- бібліографічні, біобібліографічні покажчики, звіти про роботу наукової бібліотеки;
- інші матеріали про роботу структурних підрозділів університету.

Для споживачів інформації, якими є не тільки студенти й співробітники університету, а й науковці та колеги з інших закладів освіти й науки, громадські організації, теж є певна користь від електронного репозиторію – це безкоштовний онлайн доступ до наукової літератури, що може використовуватися для досліджень та навчання.

Подальшим етапом роботи над електронним репозиторієм Сумського НАУ є діяльність щодо його наповнення та активна пропаганда серед науковців університету.

На жаль, досі деякі науково-педагогічні працівники нашого університету не усвідомили переваг представлення власних розробок і результатів наукової діяльності у відкритому доступі та з обережністю ставляться до цього ресурсу. Досвід набуття репозиторіями інших ВНЗ популярності завдяки максимальній відкритості та доступності представлених наукових робіт досі не став для науковців нашого університету тим показником, до якого варто прагнути. На сьогодні електронний репозиторій СНАУ містить усього **2807** електронних документів, що, до того ж, мають обмежену функціональність. Тому досі актуальною залишається робота з популяризації ідеї відкритого доступу серед науковців Сумського НАУ.

Та незважаючи на це, популярність нашого репозитарію серед віртуальної спільноти поступово зростає: за даними Webometrics.info репозиторій у 2015 р. зайняв 30 місце у рейтингу серед вітчизняних електронних архівів.

Таким чином, електронний репозиторій Сумського національного аграрного університету функціонує не лише як архів для довгострокового зберігання цифрових матеріалів, а й є інструментом надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, а також демонструє наукову, соціальну та економічну значимість дослідницьких робіт і, таким чином, сприяє підвищенню рейтингу самих вчених і університету в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ахметова Н. Р. Інформаційний простір бібліотек ВНЗ. Інституційні репозитарії – як вимога часу / Н. Р. Ахметова // Сучасна бібліотека у науково-освітньому просторі ВНЗ: інформаційні ресурси, технології, проекти : мат. Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21-23 жовтня 2014 Полтава / НТБ Полтав. нац. техн. ун-ту ім. Ю. Кондратюка ; ЦНБ Харків. нац. ун-ту ім. В. Каразіна ; Центр краєзнавства ім. академіка П. Т. Тронька Харків. нац. ун-ту ім. В. Каразіна.
2. Левченко Н. П. Вплив інституційного репозитарію на рейтинг вищого навчального закладу / Н. П. Левченко // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16-19 червня 2015 р. – Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. – С. 172-177.
3. Пархомчук Т. В. Доступ к полнотекстовым трудам ВУЗа: электронный каталог или репозитарий открытого доступа? / Т. В. Пархомчук // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф., м. Севастополь, 7-10 жовтня 2013 р. – Севастополь : Купол, 2013. – С. 86-88.